

**14 -ാം കേരള നിയമസഭ**

**22 -ാം സമ്മേളനം**

**നക്ഷത്ര ചിഹ്നം ഇല്ലാത്ത പോദ്യം നം. 2575**

**21-01-2021 - ൽ മറുപടിയ്ക്ക്**

**ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ**

പോദ്യം	ഉത്തരം
<p align="center"> <b>ശ്രീ. സി. ദിവാകരൻ,</b>  <b>ശ്രീ. കെ. രാജൻ,</b>  <b>ശ്രീ. ജി .എസ് .ജയലാൽ ,</b>  <b>ശ്രീ. വി. ആർ. സുനിൽ കുമാർ</b> </p>	<p align="center"> <b>Shri. Kadakampally Surendran</b>  <b>(സഹകരണവും വിനോദ സഞ്ചാരവും ദേവസ്വവും വകുപ്പ് മന്ത്രി)</b> </p>
<p>(എ)</p> <p>ഈ സർക്കാർ നിലവിൽ വന്നശേഷം ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം വിപുലപ്പെടുത്തുന്നതിന് സീകരിച്ച നടപടികൾ വിശദമാക്കുമോ;</p>	<p>(എ)</p> <p>ഏതാനും ചില തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട കേന്ദ്രങ്ങളിൽ മാത്രം ഒതുങ്ങി നിന്നിരുന്ന കേരളത്തിലെ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംസ്ഥാന വ്യാപകമാക്കുവാൻ ഈ സർക്കാർ തീരുമാനിക്കുകയും, ടൂറിസം ഡയറക്ടറുടെ നേരിട്ടുള്ള നിയന്ത്രണത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന ടൂറിസം വകുപ്പിലെ ഒരു പ്രത്യേക വിഭാഗമായി ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ രൂപീകരിച്ച് 14 ജില്ലകളിലേക്കും ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം പ്രവർത്തനങ്ങൾ വ്യാപിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ എല്ലാ ജില്ലകളിലും പൊതുവായ പ്രവർത്തനങ്ങളായ ആർദ്ര മിഷൻ യൂണിറ്റ് രൂപീകരണം, യൂണിറ്റുകളുടെ ഓൺലൈൻ രജിസ്ട്രേഷൻ, യൂണിറ്റുകളെ വിവിധ തലത്തിൽ ടൂറിസവുമായി ബന്ധിപ്പിക്കുക എന്നീ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തി വരുന്നു. എക്സ്പീരിയൻസ് എത്തിക്/ലോക്കൽ ക്യൂസീൻ നെറ്റ്‌വർക്ക് പദ്ധതി, വിവിധ എക്സ്പീരിയൻഷ്യൽ ടൂറിസം പാക്കേജുകൾ എന്നിവയും സംസ്ഥാന വ്യാപകമായി മിഷൻ നടപ്പിലാക്കുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു. അതോടൊപ്പം തന്നെ തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട കേന്ദ്രങ്ങളിൽ പങ്കാളിത്ത ടൂറിസം വികസന പദ്ധതിയായ പെപ്പർ, മാതൃകാ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം ഗ്രാമങ്ങൾ, എന്നിങ്ങനെ വിവിധ പദ്ധതികളും ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ നടത്തി വരുന്നു. ഇങ്ങനെ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷന്റെ വിവിധ പദ്ധതികളിലൂടെയും, പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെയും ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംസ്ഥാന വ്യാപകമാക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടന്നു വരുന്നു.</p>
<p>(ബി) ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ രൂപീകരണത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യലക്ഷ്യങ്ങൾ അറിയിക്കുമോ; എന്ന് മുതലാണ്</p>	<p>(ബി) 2017-ജൂൺ മാസത്തിൽ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ രൂപീകൃതമാവുകയും 2017 ഒക്ടോബർ 20 നു</p>

	<p>മിഷൻ ആരംഭിച്ചതെന്ന് വ്യക്തമാക്കുമോ;</p>	<p>ബഹു : കേരള മുഖ്യമന്ത്രി കമരകത്ത് വച്ച് ഔപചാരിക ഉദ്ഘാടനം നിർവഹിക്കുകയും ചെയ്തു. ആർ ടി മിഷന്റെ പ്രധാന ലക്ഷ്യങ്ങൾ താഴെ പറയുന്നവയാണ്: 1. പ്രാദേശികമായി വിനോദസഞ്ചാര പ്രവർത്തനങ്ങൾ ആരംഭിക്കുകയും വളർത്തിയെടുക്കുകയും ചെയ്യുക. 2. ടൂറിസം വ്യവസായവുമായി പ്രാദേശിക സമൂഹത്തെ ബന്ധിപ്പിക്കുക. 3. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം ആശയങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കുകയും പ്രയോഗ വൽക്കരിക്കുന്നതിനു പ്രോത്സാഹനം നൽകുകയും ചെയ്യുക.</p>
<p>(സി)</p>	<p>മിഷന്റെ ഘടന, ജില്ലാതല പ്രവർത്തനം, റിസോഴ്സ് പ്ലേൺ എന്നിവ സംബന്ധിച്ചുള്ള വിവരങ്ങൾ അറിയിക്കുമോ;</p>	<p>(സി) ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷന്റെ ഘടന താഴെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ടൂറിസം ഡയറക്ടറുടെ നേരിട്ടുള്ള നിയന്ത്രണത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന, ടൂറിസം വകുപ്പിലെ തന്നെ ഒരു പ്രത്യേക വിഭാഗമായിട്ടാണ് ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ രൂപീകരിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷനിൽ അനുവദിച്ചിരിക്കുന്ന കരാർ തസ്തികകൾ താഴെ പറയുന്നവയാണ്. സംസ്ഥാന മിഷൻ ഓഫീസിൽ 7 കരാർ തസ്തികകൾ 1. സ്റ്റേറ്റ് മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ - 1 2. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- ഇക്കണോമിക്- 1 3. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- സോഷ്യൽ - 1 4. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- എൺവയോൺമെന്റൽ - 1 5. ഫിനാൻസ് ആൻഡ് അഡ്മിനിസ്ട്രേറ്റീവ് ഓഫീസർ -1 6. എക്സിക്യൂട്ടീവ് അസിസ്റ്റന്റ് - 1 7. അസിസ്റ്റന്റ് - 1 ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷന്റെ ഘടന താഴെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ടൂറിസം ഡയറക്ടറുടെ നേരിട്ടുള്ള നിയന്ത്രണത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന, ടൂറിസം വകുപ്പിലെ തന്നെ ഒരു പ്രത്യേക വിഭാഗമായിട്ടാണ് ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ രൂപീകരിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷനിൽ അനുവദിച്ചിരിക്കുന്ന കരാർ തസ്തികകൾ താഴെ പറയുന്നവയാണ്. സംസ്ഥാന മിഷൻ ഓഫീസിൽ 7 കരാർ തസ്തികകൾ 1. സ്റ്റേറ്റ് മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ - 1 2. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- ഇക്കണോമിക്- 1 3. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- സോഷ്യൽ - 1 4. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- എൺവയോൺമെന്റൽ - 1 5. ഫിനാൻസ് ആൻഡ് അഡ്മിനിസ്ട്രേറ്റീവ് ഓഫീസർ -1 6. എക്സിക്യൂട്ടീവ് അസിസ്റ്റന്റ് - 1 7. അസിസ്റ്റന്റ് - 1 ജില്ലാ ഓഫീസുകളിൽ: 1. ജില്ലാ മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർമാർ - 14 2. തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട കേന്ദ്രങ്ങളിൽ ഡെസ്റ്റിനേഷൻ കോർഡിനേറ്റർമാർ - 5 3. അസിസ്റ്റന്റ് -14 ഇപ്രകാരം ആകെ 40 കരാർ തസ്തികകൾ ആണ് ആർ ടി മിഷനിൽ അനുവദിച്ചിരിക്കുന്നതെങ്കിലും നിലവിൽ കരാർ</p>

		<p>അടിസ്ഥാനത്തിൽ ജോലി ചെയ്യുന്നവരുടെ എണ്ണം താഴെ പറയും പ്രകാരം ആകെ 12 ആണ്. സംസ്ഥാന മിഷൻ ഓഫീസിൽ 2 പേർ: 1. സ്റ്റേറ്റ് മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ - 1 2. മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ- 1 (ഇക്കണോമിക്, സോഷ്യൽ, എൺവയോൺമെന്റൽ എല്ലാം ഒരാൾ ആണ് ഇപ്പോൾ കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നത്) ജില്ലാ മിഷൻ ഓഫീസുകളിൽ ആകെ 10 പേർ (ആലപ്പുഴ, ഇടുക്കി, എറണാകുളം, പാലക്കാട്, മലപ്പുറം, കോഴിക്കോട് ജില്ലകളിൽ ഓരോ ജില്ലാ മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർമാർ കരാർ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ജോലി ചെയ്തു വരുന്നു. നാല് ഡെസ്റ്റിനേഷൻ കോർഡിനേറ്റർമാർക്ക് ജില്ലാ മിഷൻ കോർഡിനേറ്റർ ചാർജ്ജ് നൽകിക്കൊണ്ട് കോട്ടയം, വയനാട്, കണ്ണൂർ, കാസർഗോഡ് ജില്ലകളിൽ കരാർ അടിസ്ഥാനത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചു വരുന്നു.) ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ മിഷനെ സഹായിക്കുന്നതിനായി ഓരോ ജില്ലയിലും വിവിധ തലത്തിലുള്ള റിസോഴ്സ് പേഴ്സൺമാരെ തിരഞ്ഞെടുത്തു പരിശീലനം നൽകിയിട്ടുണ്ട്. മിഷന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് ആവശ്യാനുസരണം ഈ റിസോഴ്സ് പേഴ്സൺമാരെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തുന്നു. വിവിധ മാധ്യമങ്ങൾ വഴി പരസ്യം ചെയ്തു അപേക്ഷകൾ ക്ഷണിച്ച് തിരച്ചും സുതാര്യമായ രീതിയിൽ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് നടത്തി, തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടവർക്ക് പരിശീലനം നൽകിയാണ് റിസോഴ്സ് പേഴ്സൺമാരായി നിയമിച്ചിരിക്കുന്നത്. ആദ്യഘട്ടത്തിൽ എഴുന്തൂറ്റി പതിനാറ് റിസോഴ്സ് പേഴ്സൺമാർക്കാണ് പരിശീലനം നൽകിയത്. അതിൽ നിന്നും വിവിധ കാരണങ്ങളാൽ എഴുപത്തിആറുപേർ ലിസ്റ്റിൽ നിന്നും ഒഴിവാക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. കേരളത്തിലെ ഓരോ തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണ സ്ഥാപനത്തിലേയ്ക്കും ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം പ്രവർത്തനങ്ങൾ വിപുലപ്പെടുത്തുന്നതിനായി തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിലെ പുതുതായി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട ജനപ്രതിനിധികളിൽ നിന്നും സംസ്ഥാനതല ആർ.ടി.ആർ.പി ടീം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനുള്ള പ്രൊപ്പോസൽ മിഷൻ സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.</p>
(ഡി)	<p>മിഷൻ രൂപീകരിച്ചശേഷം സംസ്ഥാനത്താകെ രജിസ്റ്റർ ചെയ്ത യൂണിറ്റുകളുടെ വിവരങ്ങളും തന്മൂലം ഉണ്ടായ തൊഴിലവസരങ്ങളും സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങൾ ലഭ്യമാക്കുമോ;</p>	<p>(ഡി) മിഷൻ രൂപീകരിക്കുന്ന സമയത്ത് തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട കേന്ദ്രങ്ങളിലായി ആകെ ഉണ്ടായിരുന്ന ആർ .ടി. യൂണിറ്റുകളുടെ എണ്ണം 197 ആയിരുന്നു. മിഷൻ പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ, ടൂറിസവുമായി നേരിട്ടോ അല്ലാതെയോ ബന്ധപ്പെട്ട കേരളത്തിലെ ആർ.ടി. യൂണിറ്റുകളുടെ എണ്ണം ഇരുപതിനായിരത്തി ഒരുനൂറ്റി അൻപത്തിമൂന്ന് ആയി ഉയർന്നു. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷന്റെ</p>

		<p>വെബ്സൈറ്റിൽ ലിങ്ക് ചെയ്തിട്ടുള്ള നാല് ഓൺലൈൻ പ്ലാറ്റ് ഫോമുകളിലായി പതിനാറായിരത്തി അൻപത്തി രണ്ടു യൂണിറ്റുകളുടെ ഓൺലൈൻ രജിസ്ട്രേഷൻ പൂർത്തിയായിട്ടുണ്ട്. അവയുടെ വിവരങ്ങൾ ഓൺലൈൻ ആയി ലഭ്യമാണ്. ബാക്കി യൂണിറ്റുകളുടെ ഓൺലൈൻ രജിസ്ട്രേഷൻ നടന്നു വരുന്നു. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ വഴി പ്രാദേശിക ജനസമൂഹത്തെ ടൂറിസം മേഖലയുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തി വരുമാന ലഭ്യത ഉറപ്പു വരുത്തിയിരിക്കുന്നു. ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ രൂപീകരിച്ചതിനു ശേഷം 2017 ആഗസ്റ്റ് മാസം മുതൽ 2020 ഡിസംബർ വരെയുള്ള ആകെ ഗുണഭോക്താക്കൾ 100730 (36815- ഡയറക്ട് + 63915- ഇൻ ഡയറക്ട്) ആണ്. 2017 ആഗസ്റ്റ് മാസം മുതൽ 2020 ഡിസംബർ മാസം വരെ യൂണിറ്റുകൾക്ക് ലഭിച്ച പ്രാദേശിക വരുമാനം മുപ്പത്തിയാറായിരം കോടി രൂപയാണ്.</p>
<p>(ഇ) മിഷൻ നിലവിൽ വന്നശേഷം പ്രഖ്യാപിച്ച പാക്കേജുകളും അവയുടെ ഫലപ്രാപ്തിയും സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങൾ അറിയിക്കുമോ?</p>		<p>(ഇ) ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷന്റെ പ്രധാന പ്രവർത്തനങ്ങളെല്ലാം തന്നെ ഘട്ടം ഘട്ടമായി നടപ്പിലാക്കുന്ന തുടർ പ്രവർത്തനങ്ങളാണ്. മിഷൻ നടപ്പിലാക്കി വരുന്ന ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ട പദ്ധതിയാണ് പെപ്പർ പദ്ധതി. ഘട്ടം ഘട്ടമായി തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട കേന്ദ്രങ്ങളെ റെസ്പോൺസിബിൾ ടൂറിസം ഡെസ്റ്റിനേഷനുകളായി ഉയർത്തിക്കൊണ്ടു വരുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് ഈ പദ്ധതിയിലൂടെ നടപ്പിലാക്കുന്നത്. പെപ്പർ പദ്ധതിയുടെ വിവിധ ഘട്ടങ്ങളിലായി നടത്തിയ പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ പദ്ധതിയുടെ പ്രഥമ കേന്ദ്രമായ വൈക്കത്തെയും (വൈക്കം താലൂക്കിലെ 10 തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണ പ്രദേശങ്ങൾ), രണ്ടാം ഘട്ടത്തിൽ പദ്ധതി ആരംഭിച്ച പൊന്നാനിയെയും പുതിയ ടൂറിസം കേന്ദ്രങ്ങളിൽ ഒന്നായി 2020 സെപ്റ്റംബർ മാസത്തിൽ സർക്കാർ ഉത്തരവിറക്കി. മറ്റു പതിനേഴ് തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ പദ്ധതി പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടന്നു വരുന്നു. മിഷന്റെ മറ്റൊരു പ്രധാനപ്പെട്ട പദ്ധതിയാണ് മാതൃകാ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം ഗ്രാമങ്ങൾ എന്ന പദ്ധതി. പതിമൂന്നു കേന്ദ്രങ്ങളാണ് മാതൃകാ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം ഗ്രാമങ്ങൾ പദ്ധതിയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളത്. പദ്ധതി പ്രകാരമുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കിയ അയ്യംമനം പഞ്ചായത്തിനെ മാതൃകാ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം ഗ്രാമം ആയി 2020 സെപ്റ്റംബർ 17 ന് പ്രഖ്യാപിക്കുകയുണ്ടായി. എക്സ്പീരിയൻസ് എത്തിക്/ലോക്കൽ ക്യൂസീൻ നെറ്റ്വർക്ക് എന്ന പദ്ധതി കേരളത്തിന്റെ തനത് വിഭവങ്ങൾ സഞ്ചാരികൾക്ക്</p>

പരിചയപ്പെടുത്തുന്നതി നോടൊപ്പം തന്നെ സാധാരണക്കാരായ വീട്ടമ്മമാരെ ടൂറിസം മേഖലയുമായി ബന്ധിപ്പിച്ചു വരുമാനം ലഭ്യമാക്കുക എന്ന ലക്ഷ്യത്തോടെ ആരംഭിച്ചതാണ്. പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി അപേക്ഷ നൽകിയവർക്ക് പരിശീലനം നൽകി ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ യൂണിറ്റായി രജിസ്റ്റർ ചെയ്ത ഓൺലൈൻ പ്ലാറ്റ്ഫോമിൽ എൻ്റ്രി ചെയ്തു. പദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായി വിവിധ ജില്ലകളിൽ സാധാരണക്കാരായ സ്ത്രീകൾ ചെറുകിട സംരഭകരായി മാറുകയുണ്ടായി. പദ്ധതി വഴി വിവിധ ജില്ലകളിൽ യൂണിറ്റുകൾക്ക് വരുമാനം ലഭിച്ചു തുടങ്ങിയ സമയത്ത് കോവിഡ്-19 നിയന്ത്രണങ്ങൾ നിലവിൽവന്നു. തുടർന്നു പ്രസ്തുത യൂണിറ്റുകളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നിർത്തി വക്കുവാൻ മിഷൻ നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്നു, യൂണിറ്റുകളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ പുനരാരംഭിച്ചു വരുന്നു. ഈ യൂണിറ്റുകൾക്കുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് വിതരണം നടന്നു വരുന്നു. കോവിഡ്-19 മഹാമാരിയുടെ സാഹചര്യത്തിൽ പദ്ധതി പൂർണ്ണ തോതിൽ പ്രവർത്തന സജ്ജമായിട്ടില്ല. അതിനായുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടന്നു വരുന്നു. ചെറുതും വലുതുമായ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം അവബോധ ശില്പശാലകൾ, പരിശീലനങ്ങൾ, യൂണിറ്റ് രൂപീകരണം, അവയുടെ ഓൺലൈൻ രജിസ്ട്രേഷൻ, ടൂറിസം മേഖലയുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തൽ, വിവിധ എക്സ്പീരിയൻസ് ടൂർ പാക്കേജുകളുടെ രൂപീകരണം, അവയുടെ മാർക്കറ്റിങ്ങും പ്രൊമോഷനും എന്നിങ്ങനെയുള്ള വിവിധ പ്രവർത്തനങ്ങളും ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ നടത്തി വരുന്നു. മിഷൻ്റെ ഈ പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ പ്രാദേശിക സമൂഹവും ടൂറിസം വ്യവസായവും പരസ്പര സഹകരണത്തിൽ മുന്നോട്ടു പോകുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇതാണ് ചില കേന്ദ്രങ്ങളിൽ ഒതുങ്ങി നിന്നിരുന്ന ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം പ്രവർത്തനങ്ങൾ, ആർ.ടി. മിഷൻ്റെ പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ സംസ്ഥാന വ്യാപകമാവുകയും നിരവധി ചെറു ടൂറിസം കേന്ദ്രങ്ങളും, വൈവിധ്യമാർന്ന പുതിയ ടൂറിസം പാക്കേജുകൾ/ ഉൽപ്പന്നങ്ങൾ എന്നിവ കേരള ടൂറിസം രംഗത്ത് ഉണ്ടാകുന്നതിനും കാരണമായത്. കേരളത്തിലെ ഉത്തരവാദിത്ത ടൂറിസം മിഷൻ പ്രവർത്തനങ്ങൾ മറ്റു പല സംസ്ഥാനങ്ങൾക്ക് മാതൃക ആകുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്

